

Vasthouden of loslaten

In Afrika vangt men apen met een primitieve, maar effectieve val. In een hol met een nauwe opening wordt een banaan gestopt. De opening is groot genoeg om een lege apenhand naar binnen te laten, maar te klein om een gevulde hand terug te trekken. Apen die voedsel eenmaal beethebben, kunnen het instinctief niet meer loslaten. Zelfs niet als ze moeten vluchten voor dreigend gevaar. Met die apen loopt het slecht af. Economen zijn net apen als het om hun theorieën en beleidsopvattingen gaat. Zijn ze eenmaal ergens van overtuigd dan is het moeilijk die overtuiging los te laten. Niets menselijks is de *homo economicus* vreemd: toegeven dat je iets fout hebt gezien, is niet altijd even gemakkelijk. In ons vakgebied komen daar echter nog drie factoren bij. Ten eerste vormen dergelijke visies de basis voor beleidsvorming en wetenschappelijke analyses die gedurende enige decennia zijn gevormd en verdedigd. De mentale verzonken kosten die in het heersende paradigma zijn geïnvesteerd, zullen daardoor substantieel zijn. Ten tweede zijn economische opvattingen niet alleen gebaseerd op theorieën maar ook op intensieve empirische waarneming. Voordat een econoom van mening kan veranderen, heeft zij daarom voldoende, significant afwijkende informatie nodig. En daar zit nu net het probleem, want in een economie zijn er nu eenmaal altijd veel tegenstrijdige signalen. Het is daarom moeilijk te zien wanneer er ook echt iets is veranderd. Economische opvattingen hebben daardoor de neiging zichzelf te overleven. Ten derde is het voor de economische politiek belangrijk een bestendige koers uit te zetten en die dan ook te volgen. Zeker in tijden van economische onzekerheid vormen heldere, vertrouwde beleidsbakens en voorspelbaarheid van het overheidshandelen een groot publiek goed dat de verantwoorde econoom zo lang mogelijk zal willen vasthouden. Het gegeven dat een paradigma wankelt is niet voldoende om het ook metterdaad los te laten. Wordt 2009 het jaar van het grote los laten? De theorieën en analyses waarin we vorig jaar nog geloofden, zijn niet zo zeer juist of onjuist, maar lijken onder de nieuwe condities van tijd en plaats irrelevant te zullen worden. De kredietcrisis doet een beroep op het leerstuk van de menselijke evolutie: kunnen economen hun paradigma loslaten als de nood aan de man komt?

Terwijl we aankoersen op een van de grootste crises uit de recente geschiedenis en het algemene prijspeil begint te dalen, blijft de dominante economische opvatting van het vorige decennium voor veel economen het richtsnoer. Dat was tachtig jaar geleden ove-

rigens niet anders. Ook toen heerste er veel ongelof, geestelijke inertie en cognitieve dissonantie. Het is hoogst instructief om te zien hoe beleidsmakers in de Verenigde Staten reageerden op de vreemde ideeën van de nieuwe president Franklin Roosevelt (Eggertsson, 2008). Diens *New Deal* brak volledig met de drie belangrijkste dogma's van de economische politiek van zijn voorganger Herbert Hoover. Die uitgangspunten werden gevormd door de gouden standaard, het begrotingsevenwicht en de opvatting dat de overheid vooral klein moest zijn en zich zo min mogelijk met de economie moest bemoeien. Diverse topambtenaren hielden vast aan hun uitgangspunten, weigerden mee te werken en stapten al dan niet door de politiek gedwongen op; de *Director of the Budget* meende oprecht dat de *New Deal* het einde van de westerse samenleving betekende. Maar Roosevelt slaagde er wel in de economie te revitaliseren door een einde te maken aan de deflationaire spiraal. Het loslaten van de klassiek-economische uitgangspunten bleek voor de Verenigde Staten een recept om uit de grote depressie te komen.

Ook in Nederland ging de beleidsconceptie tijdens de depressie van 1930–34 volledig op de schop. De gezonde Nederlandse economie leek aanvankelijk relatief goed in staat de geïmporteerde schok van de crisis op te vangen, maar in 1934 lag het niveau van het bnp tien procent lager dan in 1929. Nederland viel van zijn klassiek-economische geloof in marktwerking, een zo klein mogelijke publieke sector en internationale vrijhandel. Sommige beleidsdogma's werden echter stevig vastgehouden en het duurde tot 1936 voordat Nederland de gouden standaard, die volgens sommigen de bron van al het kwaad was, als laatste land losliet. Toen dat gebeurde, vielen de resultaten overigens tegen, mogelijk omdat te laat tot deze verandering in de economische politiek werd overgegaan.

Als er al een les uit deze periode getrokken kan worden dan is het wel dat we ons moeten wapenen tegen inertie en het vasthouden aan dogma's die het zicht op een oplossing verstoren. In de jaren dertig ontbrak het aan een debat dat over de grondslagen en doeleinden van het economische beleid moet worden gevoerd. Laten we de discussie nu wel en in alle openheid voeren. De andere meningen zullen dit keer extra belangrijk zijn.

LITERATUUR

Eggertsson, G. (2008) *Great expectations and the end of the depression*. *American economic review*, 98(4), 1476–1516.